

2Lesson

Onderzoeksverslag

professionele

leergemeenschappen

Academische

Opleidingschool

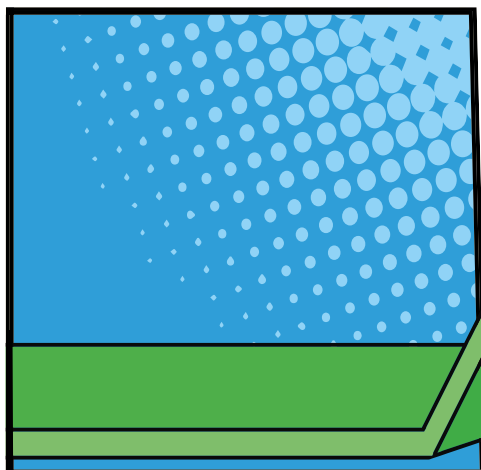
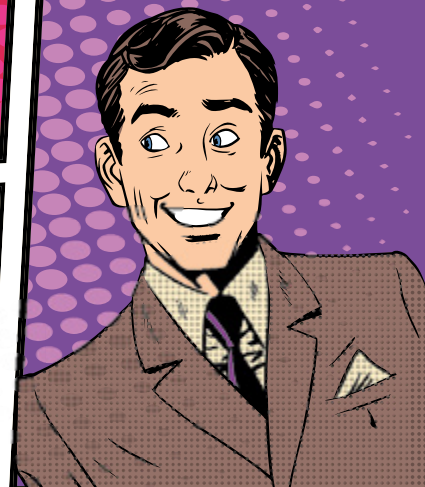
Noordoost-Brabant

OPBRENGST

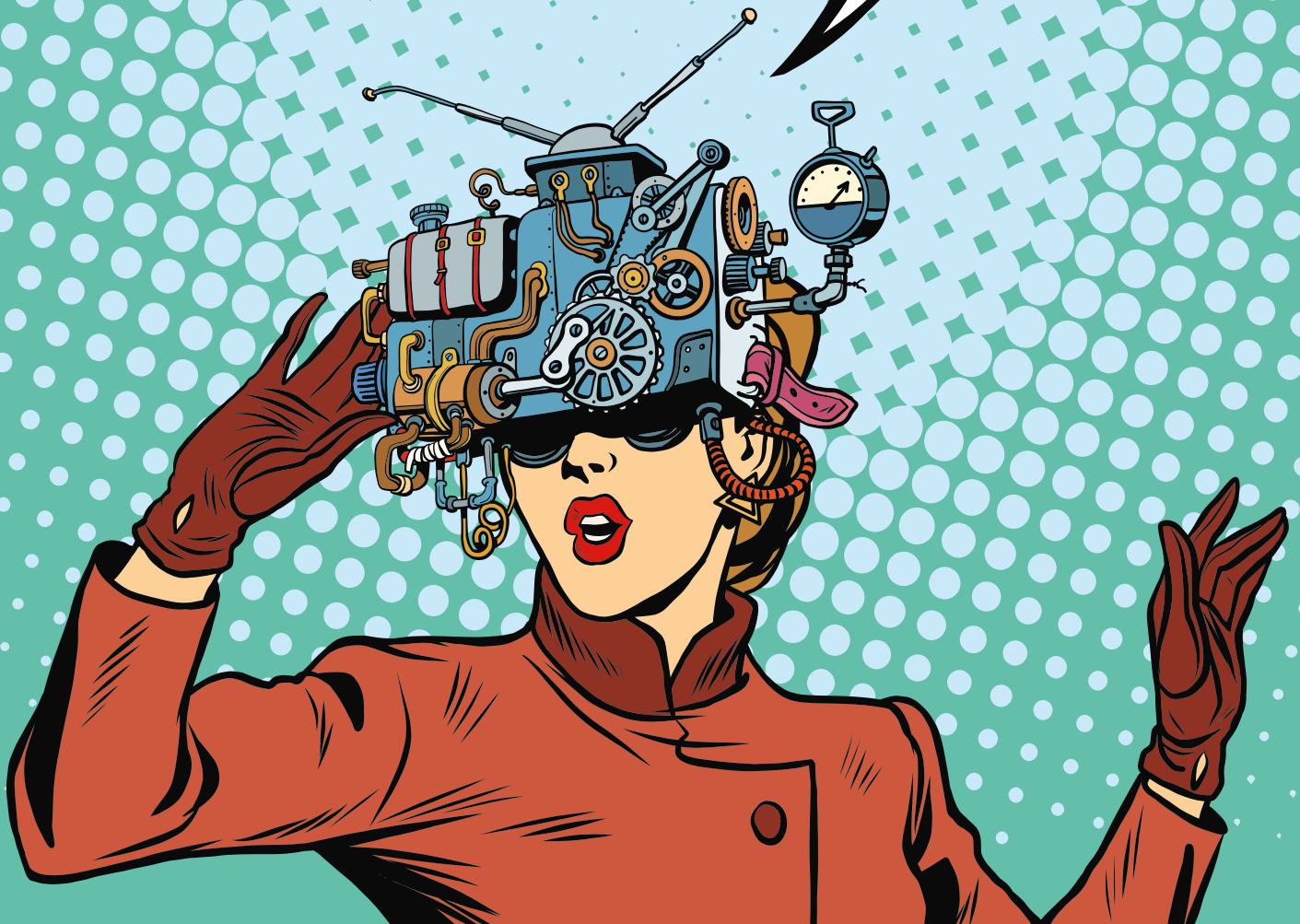
GERICHT

WERKEN

IN DE KLAS

**Opbrengstgericht
werken
in de klas**

2 Lesson

Opbrengstgericht werken in de klas

**Onderzoeksverslag professionele leergemeenschappen Academische
Opleidingsschool Noordoost-Brabant**

Inhoudsopgave

1	Aanleiding	5
2	Theoretisch kader	7
3	Methode van onderzoek	15
4	Resultaten	19
5	Conclusie en aanbevelingen	21
6	Literatuurlijst	23
	Bijlage 1. Voorbereidingsformulier	25
	Bijlage 2. Observatieformulier	29
	Bijlage 3. Interviewvragen	31

1 Aanleiding

In het schooljaar 2014-2015 is de Academische Opleidingsschool Noordoost-Brabant (AOS-NO) vanuit het project VSL (Versterking Samenwerking Lerarenopleidingen Scholen) gestart met de professionele leergemeenschap Opbrengstgericht werken, waarin vertegenwoordigers van het Eckartcollege, Zwijsen College, Carolus Borromeus College en Fontys Lerarenopleiding gezamenlijk proberen te komen tot een beproefd product dat kan dienen om het opbrengstgericht werken in de klas te bevorderen. We hebben hierbij nadrukkelijk niet gekozen voor opbrengstgericht werken op school- of sectieniveau maar voor opbrengstgericht werken in de klas, dus rechtstreeks met en voor leerlingen. Het streven was om een product op te leveren dat bruikbaar is voor het dagelijks handelen van onze studenten, docenten en opleiders in hun onderwijspraktijk en dat aansluit bij onze actuele behoeften.

Uitgangspunten hierbij waren:

- 1 De leraar doet ertoe om het leren van de leerlingen verder te brengen. Door de leraren te verbeteren kunnen de leerlingen beter leren.
- 2 Wij leren van en met elkaar.
- 3 De schoolleidingen verbinden zich aan het project door de resultaten te koppelen aan de schoolontwikkeling.

Na enig literatuuronderzoek hebben wij ons gericht op de methodiek van lesson study gekoppeld aan het feedback vragen aan leerlingen.

2 Theoretisch kader

Om een product te ontwikkelen dat opbrengstgericht werken moet bevorderen is het goed om eerst een helder beeld te krijgen van wat opbrengstgericht werken nu eigenlijk is en daarnaast welke achtergronden en best-practises bruikbaar zijn om ons product vorm te geven.

Definitie

Opbrengstgericht werken is het systematisch en doelgericht werken aan het maximaliseren van onderwijsprestaties (Vermaas, 2013). Volgens het SLO (2010) is een school die opbrengstgericht werkt, een school die zich planmatig inzet voor het verbeteren van de vorderingen van de leerling. Vermaas (2013) geeft hierbij als aanvulling dat bij het maximaliseren van prestaties “alle betrokkenen - bestuurders, schoolleiding, leraren, leerlingen - op basis van de resultaten gerichte actie ondernemen om het onderwijs te verbeteren”.

Waarom opbrengstgericht werken?

Opbrengstgericht werken (hierna OGW) heeft als doel de prestaties van leerlingen te verbeteren. Het zou leiden tot hogere kwaliteit van het onderwijs en hier door tot betere resultaten (Odenthal & Verbeek, 2014). De overheid wil dat 90% van de scholen in 2018 opbrengstgericht werkt. Dit in zowel primair als secundair onderwijs (Actieplan VO Beter Presteren, ministerie van OCW, mei 2011). Om hier een bijdrage aan te leveren wil OMO (Vereniging Ons Middelbaar Onderwijs) als scholengroep een hogere score behalen dan het landelijk gemiddelde. In 2011 werkte slechts 20% van de Nederlandse scholen voor Voortgezet Onderwijs opbrengstgericht (Inspectie van het Onderwijs, 2011), er is dus nog een lange weg te gaan.

Opbrengstgericht werken komt volgens Odenthal & Verbeek (2014) oorspronkelijk voort uit de effectiviteitsbeweging in de Verenigde Staten, waarbij het meten van opbrengsten in verband wordt gebracht met de 'input'. De gedachte hierachter is dat de leeropbrengsten van leerlingen verhoogd kunnen worden door standaarden te bepalen en meetbare doelen te stellen. Ook de Canadees Fullan (2011) droeg hieraan bij. Hij constateerde dat binnen succesvolle scholen, schoolteams zich regelmatig buigen over de resultaten van leerlingen. Deze resultaten worden geanalyseerd en vervolgens wordt het onderwijs aangepast met het doel om tot betere resultaten te komen.

Voorwaarden voor opbrengstgericht werken

Opbrengstgericht werken dient op verschillende niveaus binnen de school te worden onderzocht en aangepakt:

- **Schoolniveau:** Het realiseren van hogere opbrengsten.
- **Afdelingsniveau:** Kwaliteit van de leerstof, onderwijstijd, didactisch handelen en de afstemming van het onderwijsleerproces op de verschillende behoefte van de leerlingen.
- **Klassenniveau:** Zorg voor de individuele leerling, een goed toetsinstrument en actieve betrokkenheid (Verbiest & Visser, 2012).

Hoewel tussen deze lagen volgens Visscher & Ehren (2011) goed moet worden samengewerkt, wordt binnen dit onderzoek de focus gelegd op het klassenniveau. De overige niveaus zullen verder niet besproken worden.

Fullan (2011) zegt hierover dat het verhogen van leerlingresultaten alleen kan als het leren van leerlingen en hun resultaten in het brandpunt van de aandacht van leraren staat. Als een school hogere leeropbrengsten wil realiseren, dan zal dat in de klas tot uiting moeten komen.

Volgens Visscher & Ehren (2011) is opbrengstgericht werken: het systeem waarin de leraar systematisch de leerresultaten van zijn leerlingen meet en deze analyseert. Vervolgens verbetert de leraar op basis van deze analyse zijn onderwijs. Opbrengstgericht werken kenmerkt zich dus door de planmatige, cyclische aanpak. Vaak wordt hier de PDCA-cyclus gehanteerd (Plan, Do, Check, Act).

Op klasniveau ziet dit er als volgt uit:

- 1 Concrete doelen formuleren, die zijn afgeleid van leerlijnen. Ook formuleert de leraar bijbehorende succescriteria ('wanneer ben ik tevreden') en differentieert hij voor leerlingen op verschillende niveaus.
- 2 Leeractiviteiten ontwerpen die passen bij de leerdoelen en die rekening houden met verschillen tussen leerlingen.
- 3 Leeractiviteiten uitvoeren. De leraar geeft leerlingen goede feedback gericht op het behalen van de doelen. Het geven van feedback is een belangrijke procesvariabele.
- 4 Formatief evalueren. De leraar gaat na in hoeverre de doelen zijn behaald en welke consequenties dit heeft voor de volgende les (wat betreft didactiek, leermiddelen en leeractiviteiten, rol van de leraar). (Ros & Timmermans, 2010; mede op basis van Hattie, 2009 en Clarke, 2001).

Zoals Fullan (2011) benoemde moeten hogere leerresultaten in de klas tot uiting komen. Om leerlingen zodanig te motiveren en uit te dagen dat hun resultaten verbeteren, is een verandering in gedrag van de leraar nodig. Marzano (2010) en Hattie (2012) tonen in onderzoeken aan dat de leraar en zijn manier van lesgeven een cruciale rol spelen en dat leraren een positief effect op leerprestaties van leerlingen hebben wanneer zij:

- **hogere en uitdagende doelen stellen;**

Volgens Gelderblom (2010) is het stellen van heldere, duidelijke doelen, 'een hoger doel' belangrijk als je opbrengstgericht wilt werken. Daarnaast moet er ook gericht aan deze doelen gewerkt worden (SLO, 2010).

Het is van belang om deze doelen vooraf te formuleren en hierop te reflecteren:

- Wat wil ik met de klas bereiken?
- Wat is het gewenste resultaat?
- Hoe ga ik dat realiseren?
- Is dat gelukt?
- Wat kan beter? (Hattie, 2012)

- **structureel feedback geven en krijgen;**

De doelen kunnen worden bereikt door de leerling zoveel mogelijk positieve feedback te geven.

Ook het vragen van feedback draagt bij aan het bereiken van de doelen (Hattie, 2012).

- **bijsturen op basis van de studievoortgang;**

Door leerlingen systematisch te volgen in hun vorderingen en tijdig bij te sturen, wordt voortdurend gereflecteerd (SLO, 2010).

- **differentiëren in instructie en werkvormen.**

Effectief instructie geven en onderwijsdoelen, inhoud en didactiek afstemmen op verschillen tussen leerlingen heeft een positief effect op leerprestaties (SLO, 2010).

Inspectie van onderwijs heeft een waarderingskader opgesteld voor Opbrengstgerichte leraren.

De aspecten in dit kader komen overeen met bovenstaande criteria.

Best practises

Vanaf 2010 hebben 75 scholen gewerkt aan Opbrengstgericht werken. Zowel het gemiddelde CE is verbeterd als het verschil SE – CE (Vermaas, 2013).

Vier activiteiten zijn volgens die scholen het meest effectief geweest:

1 Meer verantwoordelijkheid voor de vakgroepen:

- intensiever en vaker
- meer verantwoording wat betreft toetsen en analyse
- opstellen van het vakwerkplan met heldere doelen levert een gezamenlijk presteren gevoel op.

2. Meer aandacht de individuele leerling:

- meer aandacht voor het evalueren van individuele prestaties en meer resultaatgericht bespreken van leerlingen.
- in de mentorlessen meer aandacht voor het leren leren en leren plannen.

3 Meer focus op de individuele leraar:

- investeren in de professionele ontwikkeling van de leraar door scholing op klassenmanagement, differentiatie, ICT, toetsbeleid, reflectie en feedback.

4 Een omslag in werkwijze en cultuur vooraf doelen stellen:

- meer werken op basis van resultaten
- openbaar praten over resultaten
- samen toetsen maken
- samen werken aan doorlopende leerlijnen
- bewust zijn van je eigen inbreng
- vaker een kijkje nemen in andermans lessen

Een analyse van reeds behaalde successen laat zien dat een opbrengstgerichte school idealiter de volgende kenmerken heeft:

- De leraar staat centraal.
- De leraar gaat samen met anderen op zoek wat nodig is voor hemzelf en voor de leerlingen om te komen tot hogere opbrengsten.
- Er is sprake van een gezamenlijke verantwoordelijkheid.
- Doelen worden samen vastgesteld. Ouders en leerlingen worden betrokken. De secties zijn het uitgangspunt.
- Er wordt gewerkt met een cyclische aanpak.
- P: Plannen van activiteiten
- D: Lesgeven
- C: Checken van resultaten

- A: Aanpassen van handelen in de klas.
- Er is een heldere en open communicatie.
- Goede en open houding voor feedback naar elkaar en van en naar leerlingen.
Ook goede en tijdige informatie naar ouders.
- De school creëert een onderzoekende cultuur.
- Samen kijken hoe de praktijk te verbeteren is

Hoe opbrengstgericht werken?

“Bij Lesson study (het samen leren van een les door samen een les te ontwerpen, geven en nabespreken) wordt in de praktijk getoetst in hoeverre de lesinhoud en de gebruikte werkvormen het leren van de leerlingen bevordert. Deze methodiek is bij uitstek geschikt om inzichten op het gebied van de thema’s differentiatie en opbrengstgericht werken op te doen” beschrijft leraar24 (redactie Leraar24, 2016). Daarnaast is Lesson Study bedoeld om docentvaardigheden te verbeteren en het competentiegevoel van docenten en uiteindelijk het schoolsucces van leerlingen te vergroten (Bosma, 2015).

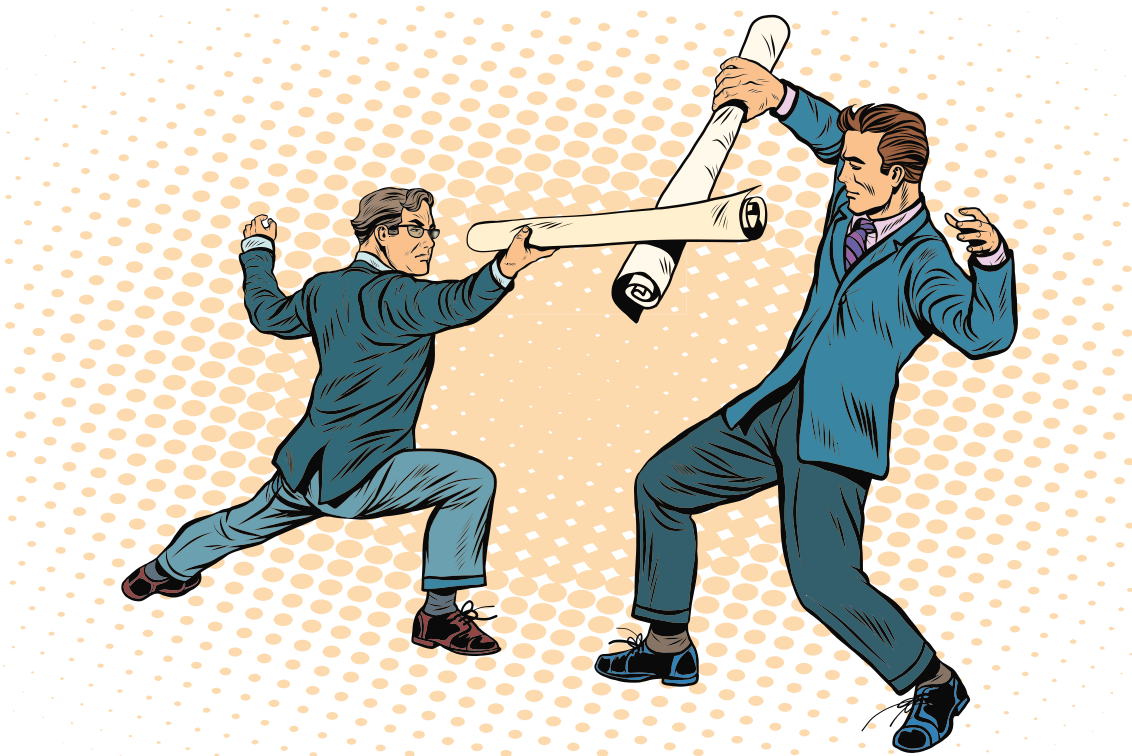
Omdat deze doelen voor een groot deel overeenkomen met het principe van OGW, zou Lesson Study een geschikte methode zijn om Opbrengstgericht werken in te zetten.

Lesson Study is een professionaliseringsmethode die al meer dan 100 jaar wordt toegepast in het Japanse onderwijs en de laatste jaren in hoog tempo zijn weg vindt naar andere landen. De kern van het succes zit in het samen ontwerpen van een les en in de uitvoering, waarbij alle betrokken collega’s live meekijken. Bij het ontwerpen van de les en de nabespreking komen alle belangrijke onderwerpen aan bod, die te maken hebben met het leren van leerlingen. Hoe leren leerlingen eigenlijk? Wat betekent dat voor mijn instructie? Wat hebben ze geleerd in de les? En hoe weten we dat (zeker)? Bij het ontwerpen van een les brengt het team onderwerpen in die op

dat moment voor hen van extra belang zijn, bijvoorbeeld activerende werkvormen, motivatie of samenwerken. Op die manier wordt de methode Lesson Study ingezet voor en aangepast aan de vragen en onderwerpen waar de school en de teams mee bezig zijn.

De kracht van de methodiek schuilt in een viertal aspecten:

- 1 Er ontstaat een intensieve samenwerking en praktische uitwisseling tussen teamleden. Daarmee wordt een Lesson Study een professionele leergemeenschap.
- 2 Er ontstaat verdieping en reflectie op de pedagogische én (vak)didactische kennis. De uitwisseling met collega's en experts in de voorbereiding en in het nabespreken van de les biedt docenten nieuwe inzichten en reflectie op hun eigen lespraktijk.
- 3 Door Lesson Study ontstaat een vernieuwde kijk op de leerling. Docenten leren om te anticiperen op het leergedrag van leerlingen in reactie op de voorgestelde instructie en leeractiviteiten.
- 4 Tenslotte ontwikkelt men als team een onderzoekende houding. Docenten worden systematisch gevraagd te werken. Zij stellen doelen (bij), reflecteren samen op de lessen en de leerprocessen van de leerlingen, en stellen de opbrengst voor het team vast (Vrije Universiteit Amsterdam, z.d.).

3 Methode van onderzoek

Zoals beschreven in het theoretisch kader, bestaat er een correlatie tussen de prestaties van leerlingen en het functioneren van de leraar (Hattie, 2014). Willen we de leeropbrengsten van leerlingen verhogen dan ligt het binnen de invloedssfeer van school om de opbrengsten van de lessen te verhogen. De belangrijke vraag die Hattie stelt is hoe zorg je voor vooruitgang bij leerlingen zodat je als leraar stimuleert dat leerlingen hun 'personal best' behalen en zij een stap zetten in hun persoonlijke leerproces.

De leraar staat in dit onderzoek centraal. Hij gaat samen met collega's op zoek naar wat hij nodig heeft om de opbrengsten van zijn lessen te verhogen. De methode die we hanteren wordt samengevat in het model op pagina 16:

- 1 Voor de les begint worden heldere en duidelijke leerdoelen voor de leerlingen opgesteld.
- 2 Vooraf bepaalt de docent wanneer de leerdoelen bereikt zijn. Dit is duidelijk voor leerlingen.
- 3 Hoe worden de leerdoelen bereikt. Welke werkvormen worden ontwikkeld?

Na de deze fase wordt de les gegeven.

- 4 In deze fase wordt gecheckt of de leerdoelen bereikt zijn.
- 5 In de reflectiefase en tevens laatste fase wordt geëvalueerd en bijgesteld.

Voor deze methode van opbrengstgericht werken wordt gebruik gemaakt van de uitgangspunten van Lesson Study. Daarnaast hebben we onderstaande elementen toegevoegd:

1. Het instrument is bedoeld om samen met een vakcollega te komen tot het formuleren leerdoelen en leeractiviteiten die vervolgens ook samen geëvalueerd worden. Haal meer uit je les, wordt dus haal samen meer uit je les.

De collega's geven de les nu afzonderlijk van elkaar, indien mogelijk bekijken ze elkaars les en anders wordt de les gefilmd. Uit eerdere resultaten kwam naar voren dat het bekijken van elkaars lessen een organisatorisch probleem vormt. We hebben er daarom voor gekozen om de lessen afzonderlijk van elkaar te laten geven. Naderhand worden de twee lessen geëvalueerd en waar nodig bijgesteld.

2. Om te komen tot een goede evaluatie van de les vragen collega's feedback aan een aantal leerlingen in de desbetreffende les door middel van het bijgevoegde observatieformulier. Dit wordt dus tijdens de les ingevuld. We vinden de betrokkenheid van leerlingen belangrijk.

Onze methode hebben we '2lesson' genoemd. '2' staat in dit geval voor het samen voorbereiden van de les, lesson als afgeleide van 'lesson study'.

Doelgroep

De docenten die dit instrument gaan testen zijn duo's van bekwame collega's uit dezelfde sectie die tegenvallende resultaten hebben. Zij hebben urgentiebesef om de opbrengsten van hun lessen te verbeteren. Het gaat niet om docenten met problemen binnen het pedagogisch klimaat, het instrument speelt met name in op de didactiek en organisatie van de docent binnen de les.

De docenten zijn werkzaam op het Eckartcollege te Eindhoven, Pleincollege te Nuenen, Zwijsen College te Veghel.

- Zwijsen College: één groep sectie Frans en drie duo's bij sectie Engels
- Eckartcollege: drie duo's van de sectie biologie, tekenen en Nederlands
- Pleincollege Nuenen: vijf duo's van diverse secties

Werkwijze

Op drie verschillende scholen zijn duo's en in één geval een gehele sectie benaderd door een schoolleider om met behulp van de 2lesson-formulieren samen een les voor te bereiden (zie bijlage 1 voor de voorbereidingsformulieren). Daarna werd van hen verwacht dat ze de les daadwerkelijk zouden geven. Een leerling wordt om feedback wordt gevraagd tijdens de les (zie bijlage 2 voor observatieformulier) en vervolgens wordt er samen met de duo-partner geëvalueerd (zie bijlage 1 voor evaluatieformulier). In alle gevallen ging het om docenten bij wie de basiskwaliteit op orde is, maar van wie de resultaten in een bepaalde klas of afdeling tegenvallen. Deze werkwijze werd aangeboden als een mogelijk middel om tot een hoger rendement van de les te komen, uiteindelijk resulterend in betere prestaties van leerlingen. Vooraf is verteld dat deze werkwijze ontwikkeld is binnen de leergemeenschap opbrengstgericht werken van de AOS en dat het om een pilot gaat.

Achteraf zijn de deelnemers aan deze pilot geïnterviewd door de schoolleider aan de hand van een aantal vooraf opgestelde vragen, gelijkloidend voor de drie scholen. Het was dus een kwalitatieve evaluatie. De interviewvragen zijn opgesteld op basis van de gehanteerde methode. Alle interviewvragen vindt u in bijlage 3.

De analyse is dan ook gedaan aan de hand van dezelfde categorieën het vooraf opgesteld interview, namelijk: Voorbereiding, uitvoering, evaluatie.

Het doel van de interviews was er achter te komen hoe docenten het werken met 2lesson hebben ervaren. Aangezien cijfermatige resultaten pas op langere termijn zichtbaar zijn, maar docenten wel tijdens de les effectiviteit kunnen opmerken, hebben we ervoor gekozen om een kwalitatieve methode te gebruiken.

4 Resultaten

Naar aanleiding van de interviews gaven docenten aan dat er erg veel overlap zit in voorbereiding in uitvoering. We hebben ervoor gekozen om deze twee categorieën samen te voegen. hieronder leest u per categorie de bevindingen van de docenten die hebben gewerkt met zlesson.

Vorbereiding en uitvoering

- Het formuleren van een lesdoel heeft voornamelijk meerwaarde voor de docent, minder voor de leerling
- Samen heb je een groter aanbod aan werkvormen en kies je de beste, daardoor wordt de leeropbrengst vergroot. Je denkt dieper na en je wordt aangespoord om te zoeken naar de meest passende activerende werkvormen.
- Samen voorbereiden maakt vergelijk en zichtbaarheid van resultaten mogelijk
- Samen voorbereiden zet je meer op scherp.
- Het samen voorbereiden in sectie-verband is minder effectief dan werken in duo's. Dan wordt het al gauw een vergadering in plaats van een gezamenlijke lesvoorbereiding
- Je moet rekening houden met sterke en zwakke punten van een klas. Wanneer je aan de klas voorbij gaat zul je er niet in slagen om je leerdoel en een hogere leeropbrengst te halen.
- Er is weerstand tegen invullen van de verschillende formulieren.
- Het wederzijdse lesbezoek is lastig te organiseren zonder lesuitval. Docenten willen liever geen lesuitval.
- Op de vraag in hoeverre leraren samenwerken aan lessen komt snel het antwoord dat men wel bij elkaar checkt of het tempo in de parallelklassen enigszins klopt en of een bepaald thema wel of niet behandeld is, met elkaar in gesprek over de opbouw van de les, het leerdoel van leerlingen en of de werkvormen passend zijn, komt veel minder vaak voor.

Evaluatie:

- De reflectiefase is niet populair. Het nabespreken komt er of niet van of blijft te oppervlakkig.
- Gesprekken over onderwijs, visie, keuze e.d. leiden altijd wel tot groei en nieuwe inzichten
- Leerlingen naar hun mening vragen is spannend, wel nuttig.
- Dat de schoolleider de duo's benadert is riskant: sommige duo's voelen het als een beoordelingsinstrument, hoezeer je ook als schoolleider benadrukt dat het zo niet bedoeld is.

5 Conclusie en aanbevelingen

Het lesbezoek was lastig zonet onmogelijk te organiseren. Observaties van de les door een collega en door leerlingen worden als spannend ervaren. Reflectie achteraf is het belangrijkste leer-moment, maar is niet populair.

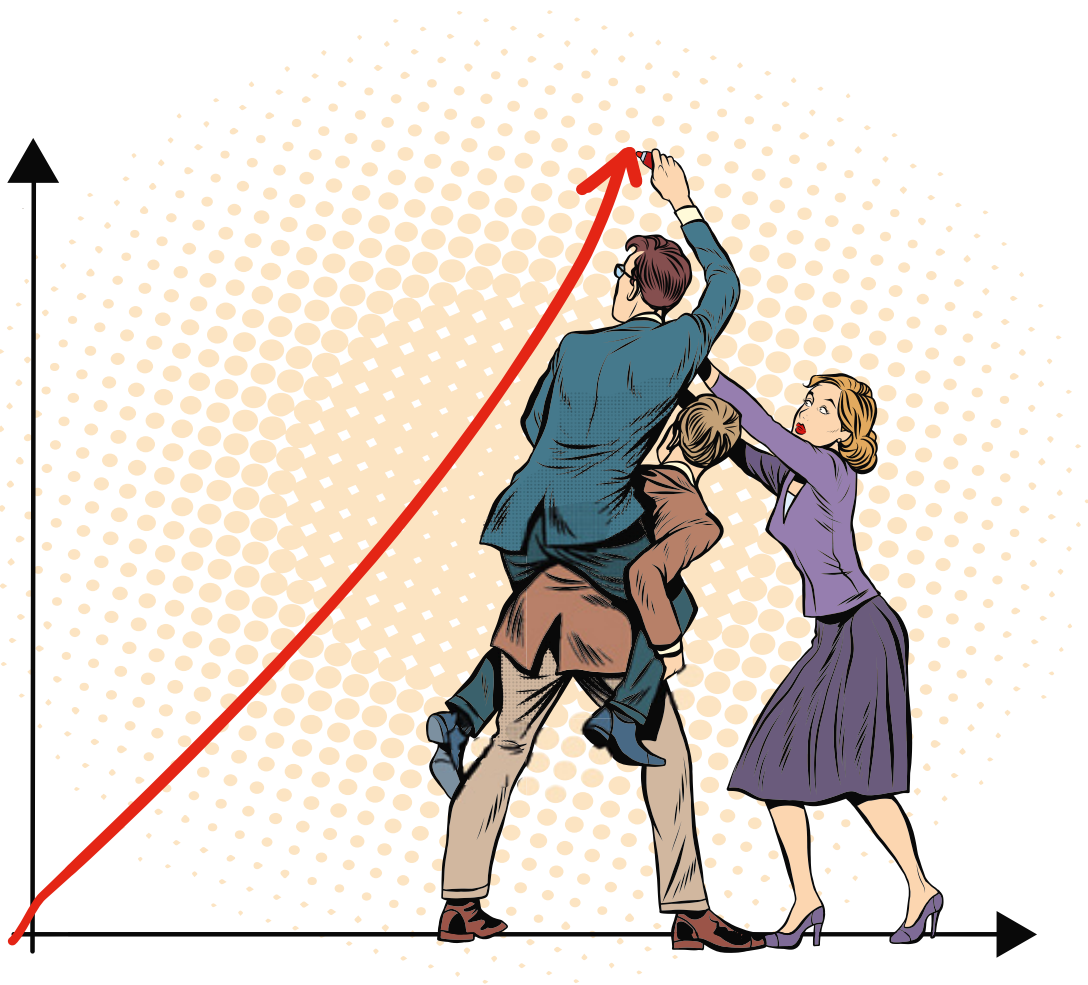
Het invullen van formulieren is geen favoriete bezigheid, dus het is zaak deze formulieren zo beknopt mogelijk te houden. Het blijft wel een onmisbaar instrument om de zaken concreet en SMART te maken.

De docenten hebben vooral meerwaarde ervaren door de gezamenlijke voorbereiding van de les. Hierdoor werden werkvormen uitgewisseld, doelen voor de leerlingen aangescherpt en een duidelijke focus aan de les gegeven. Bovendien hebben de docenten het als plezierig ervaren om het eens gezamenlijk te hebben over de didactiek van hun vak. Het was gewoon leuk om te doen.

Aanbevelingen:

- Houd bij de inzet van lesson study de focus op het primaire proces: de concrete les.
- Gebruik lesson study om het leerrendement van de leerling te vergroten. Het gaat niet primair om het leerrendement van de docent.
- Bereid samen een “gewone” les voor (uit de reguliere methode) met de focus op verhogen leerrendement. maak er geen “fancy” speciale les van.
- Zet vooral in op de eerste en laatste fase: gezamenlijk voorbereiden en gezamenlijk evalueren. Het wederzijds lesbezoek vormt dan geen “hickup”.
- Als lesbezoek moeilijk uitvoerbaar is: vervang het lesbezoek door een filmopname van de les als je meer verdieping aan de evaluatie wil geven
- Koppel lesson study aan onderwijskundige of pedagogische thema’s waar binnen de school aan gewerkt wordt.

- Faciliteer als schoolleiding lesson study door het gezamenlijk voorbereiden en evalueren in tijd mogelijk te maken.
- Leg goed uit als leidinggevende waarom je lesson study in wil zetten in je school en “houd het weg” bij de beoordeling.
- Vraag vooraf aan twee of drie leerlingen de les te observeren met de focus op het leerrendement dat je wil bereiken bij de leerlingen (en dus niet primair op de docent).

6 Literatuurlijst

Hattie, J. (2014). *Leren zichtbaar maken* (5e ed.). Vlissingen, Nederland: Bazalt.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011a). *Actieplan Beter Presteren: 34 opbrengstgericht en ambitieus*. Den Haag, Nederland: Ministerie van OCW.

Odenthal, L. & Verbeek, C. (2014). *Opbrengstgericht werken in ontwikkeling*. Amersfoort, Nederland: CPS, onderwijsontwikkeling en advies.

Visscher, A. & Ehren, M. (2011). *De eenvoud en complexiteit van opbrengstgericht werken*, analyse in opdracht van de Kenniskamer van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Enschede, Nederland: Universiteit Twente.

Vermaas, J. (2013). *Opbrengstgericht werken en het vakmanschap van de leraar: ogw in het vo*. Utrecht, Nederland: School aan Zet.

Bijlage 1: Formulier van lesvoorbereiding

Datum les: ..... Groep: ..... Aantal leerlingen: .....

Leden groep LS: .....

Uitvoerende leraar: .....

Planning van de les: algemeen

Titel van de les .....

.....

Doelen van deze les .....

.....

.....

.....

.....

Wij vinden deze lesdoelen belangrijk, omdat .....

.....

.....

.....

.....

Onderwijsbehoeften van de leerlingen. ....
.....
.....
.....
.....

Wat weten de leerlingen al van dit onderwerp?
.....
.....
.....
.....

Wat willen we dat de leerlingen nog meer leren over dit onderwerp?
.....
.....
.....
.....

Waar hebben we nog meer over nagedacht, wat onze beslissingen over deze les stuurde?
.....
.....
.....
.....

Planning van de les: proces

Leerlingenactiviteiten/ leraarvragen Verwachte reacties van leerlingen	Leraar ondersteuning	Punten van evaluatie Begrijpen de leerlingen de leerstof? Zijn ze betrokken?

Evaluatie van de les

Besteed in ieder geval aandacht aan de vraag of het doel van de les is bereikt en zo ja waar dat uit blijkt.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bijlage 2: Observatieformulier

Titel van de les: .....

Doelen van deze les: .....

.....

.....

Lesproces

Tijd	Wat doet de leraar?	Wat doet de leerling?

Conclusies:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Vragen: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bijlage 3: Interview ter evaluatie 2les

Algemeen

- 1 Heb je het lesdoel, zoals vooraf geformuleerd, behaald?

Vorbereitung

- 2 Is de leeropbrengst van leerlingen verhoogd door:
  - a het formuleren van een lesdoel?
  - b gezamenlijk les voorbereiden?
  - c gezamenlijk werkvormen bedenken?
  - d gezamenlijk bedenken van de manier waarop het lesdoel gecheckt wordt?
  - e iets anders m.b.t. de voorbereiding?

Uitvoering

- 3 Is de leeropbrengst van leerlingen verhoogd door:
  - a lesobservatie door voorbereidingspartner?
  - b lesobservatie door leerling?
  - c iets anders m.b.t. de uitvoering?

Evaluatie

4. Is de leeropbrengst van leerlingen verhoogd door:
  - a gebruik van lesobservatieformulier collega?
  - b gebruik van lesobservatieformulier leerling?
  - c nabespreking duo-partner?
  - d nabespreking leerling?
  - e aanpassen tweede les n.a.v. feedback eerste les?
  - f iets anders m.b.t. de evaluatie?

Aanvullingen

.....

.....

.....

.....

5 Zijn er nog andere aspecten die hebben bijgedragen aan het wel of niet behalen van het lesdoel?

6 Overige aanvullingen?

.....

.....

.....

.....

